

Nr 129

Utlåtande i anledning av motioner om gemensamma stationer för post, tele och järnväg.

(4:e avd.)

I de likalydande motionerna I: 597 av herr Bengtson och II: 701 av herr Josefson i Arrie m. fl. har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till samordning av statens kommunikationsservicestationer på det sätt som i motionerna skisserats.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från postverket, televerket och statens järnvägar.

Postverket framhåller i sitt yttrande inledningsvis att verket successivt försöker förbättra landsbygdens postservice genom utbyggnad av lantbrevbäringen. I samband härmed sker en anpassning av den tidigare organisationen genom att postanstalter eller postombud på mindre orter med obetydligt kundunderlag dras in. Den nya organisation som på detta sätt växer fram ger flertalet kunder en postservice som är bättre än den de tidigare erhållit och som på ett smidigt sätt kan anpassas till ändringar i bebyggelsestruktur och befolkningsunderlag.

Då enligt poststyrelsens uppfattning motionerna ger en felaktig bild av postverkets utbyggnads- och rationaliseringsverksamhet på landsbygden lämnas en redogörelse för de senaste årens utveckling och bakgrunden till denna. Härav framgår bl. a. att poststationer inrättades första gången år 1861. De tillkom för att betjäna mindre orter på landsbygden, där det inte fanns underlag för inrättande av större postanstalter, dvs. postkontor och postexpeditioner. Antalet postkontor och postexpeditioner var vid denna tid ej fullt 200. Från år 1861 och fram till tiden närmast efter sekelskiftet inrättades över 3 000 poststationer.

En av anledningarna till denna kraftiga postala expansion var järnvägarnas tillkomst. Av de nyinrättade poststationerna förlades sålunda nära hälften vid järnvägslinjer. Flertalet av de vid järnväg belägna poststationerna organiserades som förenade post- och järnvägsstationer, där postgö-
Bihang till riksdagens protokoll 1969. 6 saml. Nr 129

romålen sköttes av järnvägspersonal. Endast då postgöromålen var av så stor omfattning att de inte lämpligen kunde utföras i samband med järnvägsgöromål eller då järnvägslokalen låg olämpligt placerad från service-synpunkt, organiserades poststation på ort vid järnväg som självständig postanstalt. Påståendet i motionerna att vid inrättandet av post- och järnvägsstationer dessa ofta förlades på skilda platser och att de arbetade utan någon nämnvärd grad av samordning är således enligt verket inte riktigt.

Det framhålles vidare att den postala organisation som växte fram på landsbygden var utformad med hänsyn till dåvarande behov av postal service och till dåtida vägar och kommunikationsmöjligheter. Enda sättet att vid denna tid praktiskt lösa postfrågan var att inrätta fasta postanordningar där kunderna fick hämta och lämna in sin post.

I yttrandet lämnas även en redogörelse för lantbrevbäringens utveckling, varav bl. a. framgår att från början på 1950-talet linjelängden tredubblats och nu är över 160 000 km. På över 95 % av linjelängden använder lantbrevbäraren bil.

Samtidigt har lantbrevbärarnas service successivt förbättrats. Ursprungligen delade lantbrevbäraren ut endast vanlig post och rekommenderade försändelser. Numera lämnar han också ut assurerade försändelser, paket, postförskott, pengar på postanvisningar och andra utbetalningshandlingar m. m. Han tar även emot postbetalningar och försändelser av alla slag, och han förmedlar uttag och insättningar på postsparbanken. Bor adressaten inom 200 meter från lantbrevbärarens färdväg, lämnar han i regel ut värdeförsändelser och pengar i kundens bostad. Fr. o. m. innevarande år införs ytterligare förbättringar av lantbrevbärarens service. Kunderna får nämligen möjlighet att med särskilda signalbrickor kalla till sig lantbrevbäraren vissa dagar i veckan när de önskar skicka försändelser eller pengar eller uträta andra postärenden. Vidare får lantbrevbäraren befogenhet att bokföra insättningar och uttag på postsparbanksböcker. Lantbrevbäraren kan sålunda sägas fungera som en rörlig postanstalt.

Jämsides med motoriseringen och utbyggnaden av lantbrevbäringsnätet har sålunda en anpassning skett av den tidigare organisationen på så sätt att postanstalter och postombud har bytts ut mot lantbrevbärare. Under de senaste 10—15 åren har över 1 000 postanstalter dragits in och ersatts med lantbrevbärare. För närvarande finns det ca 2 750 postanstalter, av vilka ett inte obetydligt antal har ett så ringa betjäningsunderlag att de kan komma att successivt bytas ut mot lantbrevbäring.

Verket anför slutligen i huvudfrågan om gemensamma post-, tele- och järnvägsanstalter följande.

Inom teleområdet har den tekniska utvecklingen medfört en kraftig minskning av antalet manuellt skötta teleanstalter. Även sedan Postverket har genomfört sitt rationaliseringsprogram, torde det komma att finnas mer än dubbelt så många postanstalter som det för närvarande finns ma-

nuellt skötta teleanstalter. Dessa postanstalter kommer i allmänhet att vara av den storlek att de sysselsätter minst en funktionär på heltid.

En samarbetsgrupp med representanter för Poststyrelsen och Televerkets centralförvaltning har nyligen tillsatts. Denna grupp har bl a på sitt program att undersöka möjligheterna att samordna post- och teleservice på orter där underlag saknas för manuellt betjänad teleanstalt och att samordna utdelningen av expressförsändelser och telegram.

Av nuvarande postanstalter är ca 160 förenade med järnväg, dvs postgöromålen sköts av järnvägspersonal. Antalet med järnväg förenade poststationer minskar emellertid successivt. I första hand beror detta på nedläggningen av järnvägslinjer och den tekniska upprustningen som möjliggör tågtrafik med obemannade järnvägsanstalter. Postverkets ovan beskrivna rationaliseringsverksamhet är också en bidragande orsak.

Även med SJ förekommer fortlöpande samarbete. En gemensam arbetsgrupp prövar bl a möjligheterna för postanstalt att överta sysslan som godsombud på ort där järnvägsanstalten läggs ned.

Sammanfattningsvis framhålles att postverket är positivt till en samordning av de olika kommunikationsverkens tjänster. Samarbetsorgan finns emellertid redan som enligt poststyrelsens uppfattning fungerar fullt tillfredsställande. Då något behov av ytterligare utredningsorgan enligt verkets mening inte finns avstyrks motionerna.

Televerket lämnar i sitt yttrande en redogörelse för dels nuläget vad gäller teleservice för allmänheten främst i glesbygdsområden dels den utveckling som lett fram till dagens situation samt redovisar därefter följande synpunkter på de i motionerna framlagda förslagen enligt följande.

Motionärerna föreslår inrättande av gemensamma servicestationer för post, tele och järnväg. I princip är televerket positivt till sådan samordning. Vad gäller service för avgående telefonsamtal, telegram etc kan, som antytts ovan, teleservice på enkelt sätt inrangeras vid en sådan servicestation genom uppsättning av lämpligt antal tremyntsautomater, helst i hytter. Denna service skulle kunna erbjudas utan arbetsbelastning på den personal som tjänstgör på servicestationer och utan några nämnvärda krav på speciella telekunskaper hos servicestationernas personal. Visserligen innebär detta att direkt personlig kontakt i telefrågor inte kan erbjudas, men detta förhållande synes väl uppvägas av att kunden vid telefonkontakt med överordnat telekontor, telegrafstation etc erhåller kontakt med välutbildad expertis; något som av praktiska skäl knappast är möjligt att erbjuda direkt på servicestationen.

För att ovan nämnd teleservice på gemensamma servicestationer skall vara av större värde är det en förutsättning att stationerna har relativt lång öppethållningstid.

Vad gäller service för ankommande trafik, dvs huvudsakligen telegramutbäring, finns vissa möjligheter att samordna denna med såväl SJ:s som postverkets verksamheter. Sedan många år bedrivs samarbete mellan televerket och SJ på så sätt att järnvägsstationer samtidigt fungerar som telegramutbäringsställen eller telegrafexpeditioner. Antalet sådana har emellertid sjunkit successivt, främst till följd av rationaliseringar inom SJ, och

är f n ca 70. Av naturliga skäl är järnvägsstationernas möjligheter till snabb och/eller långväga utbäring av telegram förhållandevis begränsade.

Postverkets brevbäring är till sin natur snarlik telegramutbäringen. F n utnyttjas också i relativt stor utsträckning postbefordran av telegram till perifera glesbygdsområden. Självfallet blir befordringstiderna för sådana telegram dock inte så korta som önskvärt vore.

Inom en nyligen tillsatt arbetsgrupp med representanter för poststyrelsen och televerkets centralförvaltning har startats en förutsättningslös utredning rörande samarbete över huvud taget mellan post- och televerket. Trots tidigare utredningars negativa resultat har samordningsfrågorna sålunda ansetts så väsentliga att ny utredning påbörjats med utgångspunkt i dagens och morgondagens förhållanden. En fråga som av arbetsgruppen givits prioritet avser samordning av telegram- och expressbrevsutbäring. Arbetet härmed har dock ännu inte hunnit drivas så långt att något uttalande kan göras rörande möjligheterna till sådan samordning.

En annan fråga som också står på dagordningen för den ovan nämnda samarbetsgruppen rör teleservice på postanstalter och vice versa, således i linje med vad motionärerna tänkt sig. Av skäl som i det tidigare anförts torde dock den lämpligaste formen av teleservice på postanstalter erhållas helt enkelt genom uppsättning av tremyntautomater i postanstaltlokaler — så har f ö redan skett i en hel del fall. Ett problem i detta sammanhang utgör de mindre postanstalternas begränsade öppethållningstid.

Televerket ställer sig således positivt till att genom samordning av lämpliga verksamhetsgrenar söka uppnå förbättrad betjäning av allmänheten i post-, tele- och järnvägsfrågor på orter med förhållandevis låg trafikintensitet.

Enligt verkets uppfattning är det dock inte troligt att en särskild utredning rörande gemensamma servicestationer för post, järnväg och tele skulle bidra till en bättre och snabbare lösning av de aktuella problemen än som är möjligt vid det bl a genom särskilda samarbetsgrupper redan existerande samrådsarbetet mellan de tre trafikverken.

Statens järnvägar framhåller att samarbete redan nu förekommer mellan post, tele och järnväg i den form som avses i motionerna samt anför vidare följande.

F n finns 160 förenade post- och järnvägsanstalter där SJ utför förekommande postarbete, samt 87 järnvägstelegrafanstalter där SJ ombesörjer telegrambefordring. I regel förekommer de här nämnda förenade post- och järnvägsanstalterna samt järnvägstelegrafanstalterna i kombination.

En utvidgning av denna samarbetsform bedöms som orealistisk. Utvecklingen går i stället mot att antalet kombinerade platser successivt minskar, bl a beroende på den tekniska utrustningen av järnvägarna, som möjliggör tågtrafik med obemannade järnvägsanstalter. Posten har i stor utsträckning övergått till lantbrevbäring med långa linjer som utgår från större postanstalter. Järnvägsanstaltens läge inom orten är ibland motiv för Posten att förlägga postanstalten på ur servicesynpunkt mera central plats inom orten.

När järnvägsanstalter och bandelar läggs ned eller järnvägstrafik överförs till landsväg bibehåller SJ ofta en viss service genom att inrätta gods-

ombud. Det förekommer redan nu att postanstalter åtar sig godsombudssysslan. Pressbyrån fungerar också i många fall som godsombud och erbjuder även en viss teleservice. Eftersom post och pressbyråkiosk oftast är centralt belägna inom orten är det lämpligt med godsombud där. En utvidgning av denna samarbetsform är för SJ:s del önskvärd och genomförs då så är möjligt med hänsyn till bl a behovet av utrymme.

Med stöd av det anförda avstyrker statens järnvägar det i motionerna framlagda förslaget att generellt införa gemensamma statliga kommunikationsservicestationer för post, tele och järnväg. Hur post-, tele- och järnvägs- (samt buss-) servicen skall organiseras på en plats anses böra avgöras från fall till fall och kunna förändras efter hand som behovet av servicegrad ändras.

Utskottet. I sina yttranden över förevarande motioner har de tre berörda verken erinrat om det omfattande samarbete dem emellan som sedan länge förekommit — under hänsynstagande till respektive verks funktioner. Serviceuppgifternas karaktär och omfattning har också i korthet berörts. Verken har samtliga givit uttryck för sin positiva inställning till en samordning av deras tjänster men samtidigt framhållit att särskilda samarbetsorgan redan finns som fungerar fullt tillfredsställande. Behov av ytterligare utredningsorgan anses därför inte föreligga.

I likhet med motionärerna anser utskottet en samordning av de tre verkens serviceverksamhet angelägen. Utskottet finner det dock föga troligt att en särskild utredning av det slag som i motionerna förordats skulle bidra till en bättre och snabbare lösning av de aktuella problemen än det arbete som bedrivs inom redan befintliga samarbetsgrupper. Under hänvisning härtill och då motionärernas yrkande i denna del i väsentlig mån redan synes tillgodosett avstyrker utskottet motionerna i fråga.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna I: 597 och II: 701.

Stockholm den 28 oktober 1969

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

från första kammaren: herrar Fritz Persson (s), Rikard Svensson (s), Axel Andersson (fp), Ivar Johansson (cp), fru Wallentheim (s), herrar Mårtensson (s), Per Jacobsson (fp), Bengt Gustavsson (s), Eric Petersson (fp), Kaijser (m), fru Lilly Ohlsson (s), herrar Thorsten Larsson (cp) och Strandberg (m) samt

från andra kammaren: herrar Bohman (m), Mellqvist (s), Gustafson i Göteborg (fp), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Mattsson (cp), Johansson i Norrköping (s), Enskog (fp), Nordstrandh (m), Alemyr (s), Lindahl (s), fru Holmberg (s), herrar Jönsson i Arlov (s), Dahlgren (cp), fru Ludvigsson (s) och herr Elmstedt (cp).